

אלי' ברוך שולמן

שבת הגדול תשע"ט

בענין מוציא מצה

הקדמה:

אני רוצה לבאר ג' ענינים:

א מחלוקת הראשונים אם צריך ג' מצות או ב'

ב מחלוקת הראשונים על איזו מצה קאי איזו ברכה. ולכן כתב השו"ע שצריך לאכול ב' כזיתים, משום ספק אם ברכת על אכילת מצה קאי על השלמה או על הפרוסה. מה יסוד הספק.

ג מחלוקת הרא"ש והרמב"ם מתי חוצים את המצה ("יחץ") – לפני מגיד (רא"ש וטור – כמנהגנו) או תיכף לפני מוציא מצה (הרמב"ם).

כמה מצות

הנה יסוד הנידון אם צריך שתי מצות או שלש, הוא משום שמבואר בגמרא (ברכות לט:): שבפסח כורך המצה הפרוסה בתוך המצה השלימה ובוצע, משום שדורשים "לחם עוני", מה דרכו של עני בפרוסה כו'.

ומאידך, הרי בכל שבת ויר"ט צריך "לחם משנה". והיינו שני לחמים שלמים. ואיך יתקיימו שני הדברים?

ונחלקו בזה ראשונים. דעת הרא"ש (פסחים פ"י סי' ל') שצריך שלש מצות, שתיים שלימות משום לחם משנה, ואחת פרוסה משום לחם עוני.

אבל דעת הר"ף והרמב"ם (פ"ח חו"מ ה"ו) שאין צריך אלא שתי מצות, אחת שלימה ואחת פרוסה. ומבאר הר"ף משום שדין לחם עוני מגרע אחד הלחמים של לחם משנה.

וכ"כ הרמב"ם (שם) "ומפני מה אינו מברך על שתי ככרות כשאר ימים טובים משום שנאמר לחם עוני...".¹

אלא שיל"ע – לדעת הר"ף והרמב"ם, למה לא יגרע דין לחם עוני בשתי המצות? וזה יתבאר בהמשך.

¹ סיפר הגר"ח פיינשטיין שליט"א נכד הגר"ז:

בערב פסח בעת שהיה א"ז מרן הגר"ז זצ"ל בן ג' שנים ומחצה, שאל אותו אביו רבנו הגר"ח, כמה מזבחות בנה אברהם אבינו, והשיב לו מרן הגר"ז, שאברהם אבינו בנה ארבעה מזבחות, שאל אותו מנין לך זאת, אמר לו שכן כתב רש"י בפרשת בלק על הפסוק את 'שבעת המזבחות ערכת', שבלעם בנה ז' מזבחות כנגד שבעת המזבחות שבנו אבותיהם של אלו, ובתוך המנין של השבעה, כתב רש"י שארבעה בנה אברהם אבינו, כשסיים דבריו, אמר לו הגר"ח, שעוד מעט יבא לכאן הגאון רבי שמחה זעליג זצ"ל, וכשיבא, תאמר לו את מה שאלתיך, ומה שהשבת לי. כעבור רגעים אחדים, נכנס הגר"ז לבית, ומיד אמר לו מרן הגר"ז את כל דברים. באותה שעה ישבו כרגיל כמה רבנים בבית הגר"ח, המה ראו כן תמהו לפשר המעשה. הגר"ז שראה את תמיהתם, אמר להם שיבאר להם כל הענין, שהנה לפני מספר שנים, החליט הגר"ח שלא להניח בסדר שלוש מצות, אלא ב' מצות כשיטת הרמב"ם והגר"א, ושאלתי את הגר"ח, שביוצרות לשבת הגדול מבואר דמניחים ג' מצות, והרי מחבר הפיוט הוא רבי יוסף טוב עלם, שהוא היה רבו של רבנו גרשום¹, שהיה רבו של רש"י, ואם כן ראוי היה לנהוג כפי המבואר בפיוט. ואמר להם הגר"ז, דעל זה שלח הגר"ח את בנו כעת, להשיב לו על שאלתו מאז, וכונת הגר"ח היא, דהנה בתוך הפיוט שם כתוב דנתינת הדם על המשקוף ושתי המזוזות, הוא כנגד שלושה המזבחות שעשה אברהם אבינו, ומבואר דבעל הפייט, סובר דאברהם אבינו עשה רק שלושה מזבחות, ונמצא דחולק עם רש"י שסובר דאברהם אבינו עשה ארבעה מזבחות, ונמצא דאין שום הכרח ממה שהוא רב רבו של רש"י, דרש"י יסבור כמוהו, ואם כן גם בעיני מנין המצות שצריך להניח, אין הכרח דדעת רש"י כדעת בעל הפייט, זו הייתה כוונת הגר"ח בשליחת בנו אלי.

ב' כזיתים

ותחילה צריך לברר נקודה אחרת שנחלקו בה ראשונים. דהנה בין להרא"ש בין להר"ף יש כאן שני סוגי מצה: מצה (או ב' מצות) שלימות, משום לחם משנה, ומצה פרוסה משום לחם עוני.

ויש כאן ב' ברכות – המוציא, ועל אכילת מצה.

ונחלקו ראשונים איזו ברכה קאי על איזו מצה. ויש בזה כמה שיטות:

שיטת ר' מנחם מוינא (מובא בתוס' ברכות לט:): שמברך שתי הברכות על הפרוסה. לכאורה שיטה זו מובנת ביותר. הרי עיקר מצות הלילה בפרוסה, משום לחם עוני. וא"כ למה לא יאכל רק מן הפרוסה, ויברך עליה שתי הברכות. אמנם צריך ב' שלימות משום לחם משנה, אבל זה מתקיים במה שנוטלם יחד עם הפרוסה. אבל האכילה היא מן הפרוסה לבד.

שיטת הרא"ש שמברך המוציא על השלימה, ועל אכילת מצה על הפרוסה.

התוס' בברכות (לט:): הביאו שיטה – והעידו שכן המנהג – שהיא כעין שיטת הרא"ש, אבל יש שם תוספת, שמברך המוציא על השלימה, ובוצע, "ונראה כבוצע מן הפרוסה", ואח"כ מברך על אכילת מצה על הפרוסה. ותוספת זו ש"נראה כבוצע מן הפרוסה" צ"ב.

הטור מביא שיטה הפוכה, היא שיטת ר"ח: שמברך המוציא על הפרוסה, ועל אכילת מצה על השלימה.

ומחמת מחלוקת זו כתב השו"ע שיאכל ב' כזיתים², כיון שיש פלוגתא על איזו מצה קאי ברכת על אכילת מצה, ובאותה מצה צריך לאכול הכזית של מצוה.

כל אלו השיטות צ"ב. ובפרט שיטת ר"ח אינה מובנת כלל, כי איזו סברא יש שדוקא המצה של המוציא – שאינו מקיים בה המצוה – היא שצ"ל לחם עוני, ואילו המצה של על אכילת מצה – שהיא המצת מצוה – היא השלימה?

חבילות חבילות

והנה השיטה היותר פשוטה היא שיטת ר' מנחם מוינא, שמברך שתי הברכות על הפרוסה. ולמה נקטו שאר השיטות שצריך לברך שתי הברכות על שתי מצות נפרדות? הדבר מבואר בתוס' (ברכות שם) ובבהגר"א (תע"ה א') שהוא משום ש"אין עושין מצוות חבילות חבילות".

ולכן תחילה צריך לבאר ענין זה. ונתחיל בנידון שדנו בו הראשונים בדן כרפס.

הטעם שמטבילין שתי פעמים מבואר בגמרא (פסחים קיד:): משום הכירא, כדי שישאלו התינוקות. ובאמת ענין זה אפשר לקיים במרור לבד, שיטביל ויאכל המרור אחר קידוש, טיבול ראשון, ואחר מוציא-מצה טיבול שני. וכן באמת מצויירים שני הטיבולים במשנה (שם קיד:).

הביאו לפנינו מטבל בחזרת עד שמגיע לפרפרת הפת

---

² כ"כ בשו"ע הגרש"ז ובמשנ"ב, אבל ברא"ש מבואר דגם לשיטת עצמו צריך שני כזיתים, שצריך לאכול כזית מן המצה של המוציא, והמשנ"ב תמה ע"ז, ואכ"מ.

וכשעושה באופן זה נחלקו רב הונא ורב חסדא איך מברך, דעת רב הונא שמברך תחילה בפה"א, ובסוף על אכילת מרור. דעיקר כוננתו לקיים מצוות מרור בסוף. אבל דעת רב חסדא ד"לאחר שמילא כריסו הימנו חוזר ומברך עליה?" אלא מברך בפה"א ועל אכילת מרור על טיבול ראשון. וכן הלכה.

ונחלקו ראשונים אם לכתחילה אפשר לעשות כן, או דילמא אי"ז אלא בדיעבד כשאין לו שאר ירקות.

דעת התוס' דהוא דין לכתחילה, כפשטות המשנה. אבל התוספות הביאו דעת רב יוסף טוב עלם, ביוצר לשבת הגדול, שלכתחילה יש להמנע מזה וליטול ירק אחר (ולא מרור) לטיבול ראשון, כדי שלא יצטרך לסדר שתי הברכות על ירק אחד, מחמת הכלל ש"אין עושין מצוות חבילות חבילות".

ולשון היוצרות ומובא באו"ז (הלכות פסחים רנ"ו) "ולמה שאר ירקות באים תחילה, לפטור חזרת של מצוה ברכה ראויה לה, ושאין לומר שתי ברכות כאחת שתיה או אכילה, ואי אפשר לאכול ולשנות כאחת בשכבר כרסו מלא".

ובאמת זו היא שיטת כל בית מדרשו של רש"י. כי כן משמע מדברי רש"י ורשב"ם (קיד: ד"ה פשיטא), שכתבו שהמשנה מיירי כשאין לו שאר ירקות. וכן מפורש בסדר פסח לרבינו שמעיה (תלמיד רש"י) ומובא במדכי סוף פסחים ב"הא לך הסדר בקצרה", וכן הוא בפירושו המיוחד לרש"י על ההגדה, ובסדר פסח לראב"ן. וכן דעת הטור והשו"ע, שפסקו שלכתחילה יקח ירק אחר לטיבול ראשון.

והתוס' תמהו על שיטה זו, שהרי לפי דבריהם איך בכל קידוש מברך בפה"ג וקדושת היום על כוס אחד, כשמברך ברהמ"ז על הכוס, וכן הבדלה ושאר ברכות על הכוס, ולמה אין בזה משום "חבילות חבילות"? ולמה לא נצריך שיברך בפה"ג תחילה על כוס אחר, ואח"כ קידוש? ואם בקידוש ל"ש זה, שאסור לטעום קודם, אבל בברהמ"ז נצריך כן? וכן בז' ברכות ועוד.

אלא ע"כ שבברכת הנהנין ל"ש הכלל דחבילות חבילות. וכמש"כ התוס' שכלל זה לא נאמר אלא בשתי ברכות שהן שני ענינים, כמו ברהמ"ז וקידוש, אבל ברכת הנהנין הבאה להתיר אכילת המרור, וברכת המצוה על אכילת המרור, ענינן אחד, ויכול לסדרן יחד על ירק אחד.

(ויל"ע מה יענו רש"י ובית מדרשו לקושיא זו? ואפש"ל עפ"ד הגר"ח דברכת בפה"ג בקידוש היא חלק מהמטבע של קידוש. ושמה גם בהבדלה כן. גם יתכן לתרץ באופן אחר, שברכת מקדש השבת בעצם אינה על הכוס, שאינו מזכיר את הכוס ואינו ענין ליין, רק נעשה ברכה על הכוס ע"י ברכת בפה"ג. ואכ"מ.)

עכ"פ מה שנוגע לעניננו, שנחלקו ראשונים אם שייך דין חבילות חבילות בברכת הנהנין, ונפק"מ אם לכתחילה יכול ליטול מרור לטיבול ראשון, או שצריך לחזר אחר ירקות אחרים.

והשו"ע פסק שצריך לקחת ירק אחר לטיבול ראשון, וזהו כרש"י ובית מדרשו.

מוציא מצה

נחזור לדין מוציא מצה. דיש ב' מיני מצה: מצה (או שתי מצות) שלימה משום לחם משנה, ופרוסה משום לחם עוני. והזכרנו שיש כמה שיטות על איזו מצה קאי הברכות.

השיטה הראשונה היא שיטת ר' מנחם מוינא שמברך שתי הברכות על הפרוסה. והתוס' ביארו שיטה זו משום שבברכת הנהנין ל"ש חבילות חבילות, וכשיטת התוס' בפסחים. וכמו שיכול לברך בפה"א ועל אכילת מרור על חזרת לטיבול ראשון, אפילו לכתחילה, כך יכול לברך המוציא ועל אכילת מצה על הפרוסה. ומדויק שהתוס' בפסחים (קטז.) נקטו בפשיטות כשיטה זו.

אבל הרא"ש ור"ח סוברים ששתי הברכות מתחלקות, וזהו כשיטת רש"י ובית מדרשו. ולכן להרא"ש מברך המוציא על השלימה, ועל אכילת מצה על הפרוסה, ולר"ח להיפך.

וסברת ר"ח תמוה, כמו שהקשינו בר"ד. איזו סברא יש שדוקא ברכת המוציא תהיה על הפרוסה, ולא ברכת המצה דעל אכילת מצה?

למה גם בכרפס אינו יכול ליטול שני עלים

נקדים שאלה אחרת:

ראינו שלרש"י ובית מדרשו צריך ליקח ירק אחר לטיבול ראשון, משום שאין עושין מצוות חבילות חבילות. וגם ראינו שמה"ט מברך שתי הברכות במוציא מצה על מצות נפרדות.

וקשה, למה צריך ליטול ירק אחר לטיבול ראשון, הרי יש עצה אחרת, שיטול שני עלים של מרור לטיבול ראשון, ועל העלה הראשון יברך בפה"א, ועל השני יברך על אכילת מרור, ויאכל אותם. וממש כמו שעושים במוציא מצה?

ונראה שלא שייך זה אלא בלחם, שנאמר בו דין בציעה, שהבציעה מחילה את הברכה על הלחם. כמתבאר מתוך הגמרא בברכות (לט.) שיש דעה בגמ' שבוצע ואח"כ מברך, דקשה הרי בשעת הברכה אינה שלימה, וביארו ראשונים שדי בכך שבשעת הבציעה היתה שלימה. ומבואר שברכת המוציא חלה על הבציעה, וזה דין מיוחדת בפת (ובשר"ע יש הלכות בציעת הפת), וזה מבואר שם בכ"מ.

והענין – שהבציעה היא התחלת הסעודה, ועל זה קבעו ברכת המוציא.

ביאור סברת ר"ח

מעתה נראה לבאר דעת ר"ח שהדין של "לחם עוני" – מה דרכו של עני בפרוסה – נאמר בבציעה – כי בבציעה הוא ששייך חילוק בין שלימה לפרוסה.

והרי כל הסוגיא (ברכות לט:) מיירי בדיני בציעה, כשיש ב' לחמים על איזה לבצוע, ובשבת כשנוטל לחם משנה איך לבצוע, עיי"ש מחלוקת אם בוצע אחד מהם או שניהם, ונחלקו ראשונים לדינא. ובתוך אותה סוגיא נאמר דין זה דבפסח צ"ל פרוסה.

וגם לשון הגמרא מורה כן: "הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך שלימה ובוצע".

שוב הראוני שבפי' ר"ח שנדפס מחדש (ברכות שם) מפורש דמה דרכו של עני "לבצוע" בפרוסה. והם הם הדברים.

וס"ל לר"ח דתורת בציעה שייכת לברכת המוציא, ורק הלחם שמברך עליו המוציא הוא ששייך בו תורת בציעה. ולכן דוקא הלחם שמברך עליו המוציא הוא שצ"ל פרוסה. וממילא מברך על אכילת מצה על המצה האחרת, משום חבילות חבילות.

ולבאר יותר: ברכת אכילת מצה היא על מצות אכילה, ואכילה היינו שלוקח כזית ובולע, ועל זה לא תפיס תורת שלימה ופרוסה. אלא שלימה ופרוסה שייכים לבציעה, שהיא תחילת הסעודה, ועיי"ש שהבציעה היא בפרוסה נעשה אכילת של "מה דרכו של עני בפרוסה".

ועי' במרדכי שדרכו של עני בפרוסה כשמברך המוציא, נראה שהכונה על דרך שנתבאר.

ולכן כל ענין זה של פרוסה שייך למצה של המוציא, כי ברכת המוציא נתקנה על הבציעה וכמש"נ. אבל ברכת על אכילת מצה קאי על האכילה, ובזה ל"ש תורת פרוסה.

דיוק לשון הרמב"ם

ומאד מאירים לפי"ז דברי הרמב"ם (פ"ח חר"מ ה"ו) וז"ל:

ולוקח שני ריקין וחולק אחד מהן ומניח פרוס לתוך שלם ומברך המוציא לחם מן הארץ. ומפני מה אינו מברך על שתי ככרות כשאר ימים טובים משום שנאמר לחם עוני מה דרכו של עני בפרוסה אף כאן בפרוסה. ואחר כך כורך מצה ומרור כאחת ומטבל בחרוסת ומברך ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מצות ומרורים ואוכלן

ומבואר שכל הדין ד"לחם עוני" שייך לברכת המוציא, ולא לברכת על אכילת מצה. והיינו כנ"ל משום שהוא דין בבציעה.

ראיה גדולה לזה מדברי הרא"ש

ויש להביא ראיה גדולה לביאור זה מדברי הרא"ש.

דהנה ראינו עד עתה ב' מחלוקות – מחלוקת הרי"ף והרא"ש אם הדין לחם עוני מגרע מהלחם משנה, ואי"צ אלא ב' מצות, או שלחם עוני לחוד ולחם משנה לחוד, וצריך ג' מצות, ומחלוקת ר"ח והרא"ש אם מברך על אכילת מצה על הפרוסה והמוציא על השלימה, או להיפך. ולכאורה אין שתי המחלוקות תלויות זב"ז כלל.

אבל עי' ברא"ש אחר שהביא דעת עצמו, שמביא ג' מצות, ומברך המוציא על אחת מהשלימות ובוצע, ואח"כ על אכילת מצה על הפרוסה. ואח"כ מביא שיטת הרי"ף שדי בשלימה ופרוסה ואי"צ מצה שלימית. ומסיק: "והרוצה לצאת ידי חובת שניהם יברך המוציא ועל אכילת מצה ויבצע מן השלימה ומן הפרוסה".

פי', דפשיטא לי' דלהרי"ף המוציא קאי על הפרוסה. וא"כ איך יבצע אחר המוציא, דלהרא"ש צריך לבצוע השלימה, ולרי"ף צריך לבצוע הפרוסה. ואם יבצע שתיהן אחר המוציא א"כ ברכת המוציא תהיה מוסבת על שתיהן, ואח"כ כשיברך על אכילת מצה יהיה חבילות חבילות. ולכן ממתין לבצוע עד אחר שתי הברכות באופן שאין הבציעה קובעת על איזו מצה בירך המוציא.

מבואר דפשיטא לי' דלהרי"ף בוצע על הפרוסה. ואיפה ראה זה בדברי הרי"ף?

ולדברינו מבואר מאד. שהרא"ש הבין שממוצא שיטת הרי"ף שדין לחם עוני מגרע בלחם משנה מוכח שהוא דין בבציעה, דאם לא כן למה יגרע הלחם משנה, ולמה לא יקח פרוסה בפנ"ע למצות מצה. אלא ע"כ שדעת הרי"ף דלחם עוני הוא דין בבציעה, וממילא דהוא מגרע מהלחם משנה, דפשיטא לי' להרי"ף שצריך לבצוע על הלחם משנה, שזהו עיקר דין לחם משנה, שבוצע על ב' ככרות, כלשון הגמ' בברכות (לט:).

לפי"ז מובנת שיטת הרי"ף והרמב"ם שלחם עוני מגרע אחת מהמצות

ולפי"ז מתורץ מה שנתקשינו לעיל בשיטת הרי"ף והרמב"ם, הסוברים שדין לחם עוני מגרע בלחם משנה. והקשינו א"כ נימא ששתי המצות צ"ל פרוסות.

אבל להאמור ניחא, שהרי דין לחם משנה הוא שצריך לבצוע "על שתי ככרות", ומ"מ מבואר בגמרא (ברכות שם) דרב כהנא נקט תרתי ובצע חדא, וכך פסק הרי"ף. (אבל דעת הרשב"א שר' זירא חולק עיי"ש). ומעתה, כיון שלחם עוני הוא דין בבציעה, שצריך לבצוע מצה פרוסה, והרי גם כשנוטל לחם משנה אינו בוצע אלא אחד, ואותה מצה שבוצע לשם לחם משנה היא שצ"ל פרוסה, ולא האחרת.

הרא"ש והרמב"ם לשיטתם

נמצינו למדים שנחלקו הרא"ש עם הרי"ף והרמב"ם בגדר דין לחם עוני. שלהרא"ש הוא דין במצת מצוה, שהמצת שמקיים בה מצות אכילת מצה צ"ל פרוסה. ולהרי"ף והרמב"ם הוא דין בבציעה, שהבציעה – שהיא תחילת הסעודה – של סעודת הלילה תהיה בפרוסה, ולכן הוא מתקיים במצת של המוציא דוקא.

ופליגי לשיטתם. שנחלקו גם מתי חוצים אל המצה ("יחץ"). דעת הרא"ש (בהלכות פסח בקצרה) כדעת הטור שבוצע המצה קודם מגיד. אבל שיטת הרמב"ם שאינו חולק המצה עד תיכף לפני מוציא מצה.

והוא מבואר, דלהרא"ש עצם המצת מצוה צ"ל פרוסה. וכיון שאומרים ההגדה על המצת מצוה – "בשעה שפסח מצה ומרור מונחים לפניך" – לכן חולקים המצה בתחילת ההגדה, כדי לומר ההגדה על מצת מצוה כדינה דהיינו לחם עוני.

אבל להרמב"ם כל דין פרוסה הוא במעשה בציעה, ואין שום טעם לחלק המצה קודם, דכל הדין של לחם עוני מתקיים אך ורק בזה שפותח הסעודה ע"י שמברך המוציא ובוצע מצה פרוסה.

והנה באמת יל"ע לשיטת הרא"ש שמברך המוציא על השלימה ובוצע, ואח"כ על אכילת מצה על הפרוסה, א"כ למה צריך שלש מצות כלל, ולמה לא יקח שתי שלימות ויברך עליהן ויבצע, ואחר הבציעה הרי השלימה נעשה שתי פרוסות, ועל אחת מאותן פרוסות יוכל לברך על אכילת מצה ויתקיים דין לחם עוני. אבל התירוץ פשוט – ולזה העירני הב' מרדכי פלמנבוים נ"י – שצריך שתהיה לו מצה פרוסה בשעת אמירת ההגדה. אלא מאי אית לך למימר, למה לא יקח שתי מצות שלימות ויברך עליהן המוציא ויאכל מהן, ואח"כ יברך על אכילת מצה על אותה פרוסה המונחת על השולחן מקודם. אבל פשוט שא"א לעשות כן, שא"כ באנו לטענת רב חסדא וכי מאחר שמילא כריסו ממנה יברך עליה. וע"כ צריך להניח הפרוסה שעל השולחן שאמר עליה את ההגדה בתוך השלימה כדי שתיכף אחר הברכה יאכל ממנה ביחד עם השלימה שבצע עליה.

שיטת התוס' בברכות

ומעתה נבוא לביאור השיטה שהביאו התוס' בברכות (לט:) והעידו שכן המנהג, שמברך המוציא על השלימה ובוצע, "ונראה כבוצע מן הפרוסה", ואח"כ מברך על אכילת מצה על הפרוסה.

ונראה ששיטה זו סוברת שדין לחם עוני נאמר בבציעה (כהרי"ף) כפשטות לשון הגמ' שמניח פרוסה בתוך שלימה ובוצע מ"ט כו', אבל הוא גם דין במצת מצוה (כהרא"ש) שהרי מצוות התורה היא לאכול לחם עוני. אשר א"כ נאחזנו בסבך, שהרי מדין לחם עוני צריך לבצוע על הפרוסה, וממילא צריך לברך עליה המוציא שהרי ברכת המוציא לעולם נאמרת על הבציעה, אבל מאידך הפרוסה שהיא לחם עוני היא גם מצת המצוה וצריך לברך עליה על אכילת מצה. ואיך יברך שתי הברכות על מצה אחת הרי זה חבילות חבילות.

ולזה כתבו התוס' שאמנם מברך המוציא על השלימה ובוצע אותה, אבל נראה כבוצע גם על הפרוסה. והיסוד לזה מדין לחם משנה בשבת, שהוא ג"כ דין בבציעה כמש"א הגמ' שצריך לבצוע על שתי ככרות, ומ"מ רב כהנא נקט תרתי ובצע חדא, ואיך קיים בזה דין בציעה על לחם משנה. וע"כ שכיון שנטל שתי הככרות יחד הבציעה של אחת מתיחסת גם לשניה, ומשום שנראה כבוצע גם עליה. וזהו עצת התוס' גם כאן, שמברך המוציא על השלימה ובוצע אותה, אבל הבציעה מתיחסת גם לפרוסה, ומתקיים דין בציעת לחם עוני, ואח"כ מברך על אכילת מצה על הפרוסה כדי לקיים מצוות הלילה בלחם עוני.

(והמעייין בדברי התוס' שם יראה איך כל דברי התוס' מתבארים יפה עפ"י זה.)

והנה הרא"ש באמת לא הזכיר ענין חבילות חבילות, ולדעתו נראה שאין צריך לזה וגם אלמלא הטעם שאין עושים מצוות חבילות חבילות צריך לברך המוציא על השלימה דוקא, ועל אכילת מצה על הפרוסה דוקא, שהרי הוא סובר שאין דין לחם עוני מגרע בדין לחם משנה, וצריך א"כ לבצוע על שתי שלימות, ולבצוע אחת מהן, והמוציא הרי נתקנה על הבציעה, ועל כרחק שמברך המוציא על השלימות. ואילו על אכילת מצה צריך לברך דוקא על הפרוסה שהיא המצת מצוה. אבל התוס' לא הזכירו מצה שלימית, משום שהם סוברים שלחם

עוני הוא גם כן דין בבציעה, ולכן דין לחם עוני מגרע בלחמי משנה, ולכן אלמלא טעמא דאין עושין מצוות חבילות חבילות היה מברך שתי הברכות על הפרוסה, וכשיטת ר' מנחם מוינא.

(וקצ"ע שהגרא"א ריש סי' תע"ה משמע שהשוה שיטת התוס' עם שיטת הרא"ש).

סיכום

נתבאר כל שלשת פלוגות הראשונים שדברנו בהן – אם צריך ג' מצות או ב', ומתי חוצים המצה, ועל איזו מצה מברכים איזו ברכה – סובבות סביב ציר אחד, והוא גדר דין לחם עוני. שיטת הרא"ש שהוא דין בחפצא של המצת מצוה, ושיטת ר"ח והרי"ף והרמב"ם שהוא דין בבציעה של הלחם של סעודת הלילה.

ולכן להרא"ש חוצים המצה בתחילת הסדר, כדי לומר ההגדה בשעה שהמצה של מצוה כצורתה מונחת לפניו. ולהרמב"ם אין סיבה לחצות המצה עד תיכף לפני מוציא מצה כדי שיוכל לבצוע על פרוסה.

ולכן להרא"ש אין דין לחם עוני מגרע בדין שצריך לבצוע על שתי ככרות משום לחם משנה, ולכן צריך ג' מצות. אבל להרי"ף והרמב"ם הרי דין לחם משנה הוא לבצוע על שתי ככרות, אבל מדין לחם עוני צריך לבצוע על פרוסה דוקא, ולכן דין לחם עוני מגרע בלחם משנה, ואי"צ אלא שתי מצות, אחת שלימה ואחת פרוסה.

ולכן להרא"ש מברך על אכילת מצה על הפרוסה, שהיא המצה של מצוה, והמוציא מברך על השלימה. אבל לר"ח והרי"ף מברך המוציא על הפרוסה, שהרי המוציא קאי על הבציעה, וצריך לבצוע על פרוסה.

והתוס' ס"ל כשתי השיטות, שלחם עוני הוא דין גם בבציעה וגם בחפצא של מצת מצוה, ולכן אם בברכות הנהנין ל"ש חבילות חבילות מברך שתי הברכות על הפרוסה, כשיטת ר' מנחם מוינא, ואם בברכת הנהנין שייך חבילות חבילות, מברך המוציא על השלימה ובוצע אותה אבל נראה כבוצע גם מן הפרוסה מדינא דרב כהנא דנטל תרתי ובצע חדא וחשיב בציעה על שתי הככרות, ונתקיים בזה דין בציעה על לחם עוני, ומברך על אכילת מצה על הפרוסה שהיא למצות הלילה.